

cselekményeknél is érezhető, különösen a deviza- és vámbüntettekénél, ahol az elkövetők maguk sem érzik át kellő súllyal cselekményük társadalmi veszélyességét. Még kevésbé mondhatjuk azt, hogy ezen bűncselekmények elkövetőivel szemben a társadalom erkölcsi rosszállása megfelelő mértékű lenne. Az erkölcsi tényezők bűnözésre való hatását lehetetlen mérni, de mégis hatnak és a megelőzés szempontjából ez akkor lesz igazán eredményes, ha az állampolgári fegyelem, a jogtudat és az erkölcs magasabb szintet ér el.

Dr. Siklói György /r. vezérőrnagy/ korre-
ferátuma

A vagyon elleni bűnözés új tendenciái
és ezek okai

A vagyon elleni bűnözés méltán áll mind a bűnüldözéssel foglalkozó gyakorlati szakemberek, mind pedig a bűnügyi tudományok művelői érdeklődésének középpontjában. A kiemelt figyelem mindenekelőtt annak szól, hogy az elmúlt évek során nagyságrendjük rendkívül nagy mértékben emelkedett, valamint alanyi és tárgyi oldalon egyaránt - a súlyosodás irányába mutató - új, eddig nem tapasztalt minőségi jegyek jelentkeztek.

- Az 1960-as és az 1970-es években tartósan mintegy 70 ezer vagyon elleni bűncselekménnyel számoltunk. A bűnözési formáció megélénkülése 1980-ban következett be és folyamatosan emelkedve az elmúlt évben a legmagasabb számadatot, több mint 95 ezret ért el.

Az emelkedésen belül a legdinamikusabb szektorként a személyek javainak megsértése szerepelt, mely a növekedés csaknem egészét adta. Elemei közül a lopások, betörések, a jármű önkényes elvételek és a rablások elszaporodása jelentette a legnagyobb veszélyt.

- A minőségi változások körében elsősorban a szervezettség fokozódása és a tárgyi súly növekedése a szembetűnő. A korábban jellemző alkalmoszerű bűnelkövetési módok mellett mindinkább megjelentek a tudatosan szervezett bűnözői csoportok, melyek "hivatásszerűen" választották a bűnöző

életpályát.

A tárgyi súly fokozódása egyértelműen tükröződik az okozott kárérték meredek emelkedésében. Míg az 1960-as évek második felében átlagosan 200 millió forint kár érte a társadalmi tulajdont és a személyek javait együttesen, addig az elmúlt évben már közel két és fél milliárd forintot írhatunk a bűncselekményi veszteséglistára.

A két kiemelt specifikumra figyelemmel azt a következtetést kell levonnunk, hogy jelenlegi viszonyaink között a közrend és közbiztonság kiegyensúlyozott fenntartásának, a bűnügyi megelőző és felderítő munka eredményességének döntő láncszeme a vagyon elleni bűnözés területén kifejtett bűnüldözés hatékonysága és színvonala.

I.

A vagyon elleni bűnözés általános tendenciájában rendkívül összetett, sokrétű változások figyelhetők meg.

1. Alanyi oldalon az egyik legkomolyabb módosulás a bűncselekmények elkövetése szempontjából a veszélyes büntetési kategóriák aktivizálódása. Elsősorban az ismert bűnöző elemek és a fiatal korosztályok megélnékült tevékenysége a meghatározó. Jellemző, hogy a vagyon elleni bűnelkövetőkön belül a büntetett előéletűek részaránya ma már meghaladja a 40 %-ot és megközelítően minden ötödik tettes fiatalos.

- Bűnöző elemek részvétele különösen a személyek javait károsító bűnelkövetők körében fokozódott. Tevékenységük egyre inkább

lopások, betörések, csalások, jármű önkényes ulvételek és rablások végrehajtására koncentrálnak. Hazai bűnöző körök szélesedő kapcsolatokat építettek ki külföldi bűnöző elemekkel, melynek következtében új, korábban nem tapasztalt bűnelkövetési formák jelentek meg és terjedtek.

Különös gondot okoz a cigánybűnözők erőödő bekapcsolódása a bűncselekmények elkövetésébe. Egy részük intenzíven folytatja az olyan hagyományos bűnözési formákat, mint a besurranásos és trükkös lopások, a betörések, a csalások, a rablások. Más részük felismerve a bűncselekményekből származó tárgyak megszerzése, elrejtése és elidegenítése útján származó anyagi előnyöket, az ország legnagyobb orgazdáivá váltak.

A társadalmi tulajdont károsító bűnelkövetők sajátja változatlanul a büntetlen előéletű személyek túlsúlya. A zömében látnens jellegű visszaélések; sikkasztások, csalások és hűtlen kezelések felismerését nehezíti, hogy résztvevői addig feddhetetlen személyek, nem ritkán a gazdálkodó és kereskedelmi egységek, intézmények rendelkezésre, felügyeletre vagy ellenőrzésre feljogosított vezetői.

- A fiatalos bűnelkövetők körében az utóbbi időben előtérbe került a bűncselekmények csoportos végrehajtása. Cselekményeik a kezdeti alkalmi jellegű lopásoktól, a járművek megrongálása és önkényes ulvételeitől, a súlyosabb kimenetelű vagyon elleni bűncselekményeken keresztül, a rablások elkövetéséig terjednek.

Kiemelt vagyonbiztonsági problémát jelentenek az utóbbi időben sokasodó intézeti

szökések. A rendszerint csoportos illegális eltávazások és csavargások azzal járnak, hogy résztvevőik létalap hiányában sorozatos lopásokat, betöréseket követnek el vonulási irányukban, főként a hétvégi házak és üdülőhelyek körzetében.

2. Az elkövetési oldalon bekövetkezett változások közül mindenekelőtt a vagyon elleni bűnözés szervezettségének fokozódása emelhető ki. A bűnözési forma különösen a betöréses lopások és a társadalmi tulajdont károsító jogsértések tekintetében terjed.

a./ A személyek javainak megkárosítása tekintetében a szervezettség erősödésére utal; a perspektivikus bűnöző életmód folytatására alakuló csoportok elszaporodása; tevékenységükben a magasfokú feladat-megosztás; a bűncselekmények helyének, idejének, módjának és eszközének tudatos megválasztása; a tervszerű végrehajtás a lehető legkisebb kockázattal; a helyszínről való távazás útjának biztosítása; leleplezés esetén felkészülés a taktikus védekezésre, a felderítő munka szélesítésének megakadályozására irányuló kísérlet. A jellemző magatartásformák a következőkben értékelhetők:

- A korábban egyénileg tevékenykedő büntetéseket a "szakmában" hírnevet szerzett büntetett előéletűek, visszaesők és veszélyes bűnözők szervezik csoporttá. A csoportok 3-5 fős "kemény magját" tudatosan választják ki, tagjait visszatérően ellenőrzik, a számukra alkalmatlanoktól és megbízhatatlanoktól igyekeznek megszabadulni. A szerveződés gyakran már a börtönbüntetés ideje alatt megkezdődik.

- A károsult kiválasztása, a helyszín előzetes felderítése olyan "típpszerzők" alkalmazásáig is elmegy, akik a károsultat ismerik, lakásába, üzletébe bejáratosak, képesek az ellopásra kiválasztott értékek rejtékhelyeit is felderíteni. A tippadók rendszerint nem vesznek részt a bűncselekmények elkövetésében, annak hasznában azonban előre meghatározott összeggel vagy arányban részesülnek.

- A végrehajtásban változatlanul fontos eszköz a gépkocsi, amelyet nemcsak a tevékenységüket több megyére kiterjesztő kassza- és üzletbetörők, de a fővárosi lakásbetörők is előszeretettel alkalmaznak. Gyakori, hogy a betörés közvetlen elkövetőit egy másik kocsival lévő személyek biztosítják. Ma már nemcsak a lopott, bérelt vagy kölcsönzött, hanem a saját gépkocsi használata is kedvelt, gyakran hamis vagy hamisított rendszámmal és ennek megfelelő papirokkal ellátva.

- A fejlett technika alkalmazása is egyre nagyobb térre nyer a betörők, gépkocsi-tolvajok és gépkocsi-fosztogatók között. Mindezenekelőtt külföldről behozott rádió adó-vevők, esetenként CB-vel kapcsolatban álló gépkocsik használatát tapasztaljuk. Több bűnöző rendelkezik gáz-spray-vel, gáz-pisztollyal. Igen kedveltek körükben a modern gyorsvágók, ütvefűrók, kombinált kézi barkács-gépek, melyeknek előnyeiket már nem egy kasszabetörő kihasználta. Betörők, gépkocsi-tolvajok, gépkocsi-fosztogatók, pályaudvari automata csomagmegőrzők tolvajai gyakran élnek az automata kulcsmásolás lehetőségeivel. Az eredeti kulcs birtokában másolati kulcsot készíttetnek,

majd azt használják fel a betörés vagy lopás végrehajtására.

- Igen elterjedt a bűncselekmény elkövetése során használt ruházat, eszközök - gyakran a lopott gépkocsi - megsemmisítése. Egyre inkább találkoztunk megtévesztő öltözet alkalmazásával és maszkírozással. A helyszíni nyomok eltüntetése érdekében többször fordult elő a magánlakás vagy üzlet felgyújtása.

- A betörőtolvajok tevékenysége korábban elsősorban a készpénz, ezüst és aranyékszerek, márkás porcelánok és szőrmefélesek, régiségek, festmények eltulajdonítására irányult. Ujabban a magánkereskedelem fejlődése és a szerződéses boltok elterjedése nyomán előtérbe került a nagyobb mennyiségű áru - külföldi cigaretták, italok, pipere- és butikárúk - ellopása. Jellemző, hogy az ilyen ügyek többségében nemcsak a károsultak, de az orgazdák is magánkereskedők vagy szerződéses boltok vezetői.

Egyre többen törekednek - elsősorban nemes fémtárgyak eltulajdonítása esetén - olyan orgazdát találni, aki a vásárolt árut külföldre szállítja, illetve feldolgozza. Költekezési formáik főleg a szórakozás terén luxus-igényűek, bár egyesek előszere-ttel társulnak különböző magán éttermek-be, szerződéses eszpresszókba, kisvállalkozásokba.

- A zömmel személyi tulajdonban lévő gépkocsik kárára elkövetett vagyon elleni bűncselekmények között gyakoribb a végleges eltulajdonítást célzó gépkocsi-lopás. A kocsikat vagy kis átalakítással felújított autóként, vagy alkatrészként értéke-

sítik. Néhány bűnöző csoport e tevékenység technikai bázisaként illegális műhelyt működtetett, az elkövetők egy része gépkocsi-javitó szervizek vagy kisiparosok alkalmazottja. A gépkocsikat önkényesen elvevő - jogtalanul használó - tettesek az elhagyott kocsikat gyakran felgyújtják és ezzel teljesen megsemmisítik.

- A kiemelt betöréseket elkövető bűnözők zöme nem dolgozik. Munkátlan életmódjukat azonban látszat munkavállalással, vagy fiktív munkahelyek igazoltatásával leplezik. Többen nagy összegért - külföldre történő szökésük biztosítására - hamis útlevelet vásárolnak. Ilyen útlevelekkel már történtek sikeres határátlépések is.

- A budapesti lakásbetörők között gyakran szerepeltek olyan lengyel bűnözőkből szerveződött csoportok is, amelyek mély illegalitásban éltek és a lopott értékeket - elsősorban aranyékszereket - külföldre juttatták. Az ő rovásukra írható egy új, aránylag egyszerű elkövetési módszer, az ún. "hengerzártörés" meghonosítása, amit már magyar bűnözők is alkalmaznak. Az elmúlt években többszáz ilyen módszerrel elkövetett - zömükben felderített - lakásbetörést regisztráltunk. A legutóbbi ilyen módszert használó bűnözők már magyarok voltak és tevékenységüket a fővároson kívül vidékre is kiterjesztették.

- A különböző vagyon elleni bűncselekmények elkövetői - különösen a sorozatos lakásbetörők - lelepleződésük, "lebukásuk" elhárítását bűnözői tevékenységükbe, életmódjukba egyaránt beépítik. Többen már

szabaduláskor elszakadnak régi környezetüktől, konspirálják volt kapcsolataikat. Lebukás esetén egyre többször igyekeznek tevélegesen is nehezíteni a felderítést. Kintmaradt társaik aktivizálják bűnözői tevékenységüket, mintegy bizonyítva, hogy a rendőrség nem az igazi tetteket vonta eljárás alá. A jogi védelmet nagyra értékelik és kihasználják, a büntetőeljárást a legkülönbözőbb eszközökkel - éhségstrájk, öncsonkítás, elmebetegség színlelése, szökés - próbálják hátráltatni. Taktikájuk előre megbeszélt és összehangolt.

- A rablások elkövetése régebben tipikusan városi bűncselekménynek számított. A leggyakoribb elkövetői magatartás az ittas sértett kiválasztása, többnyire szórakozóhelyeken. Ezután vagy lekövetik, vagy alkalmas helyre csalva kirabolják áldozataikat. Igen gyakori a csoportos elkövetés és a súlyos sérülések okozása. Az ettől történő módszerbeli eltérés ritka ugyan, de egy-két vonatkozásban már észlelhető. Több a forgalmas helyen, nappal elkövetett eset. Gyakoribb a rablók lakásban történő megjelenése, valamint a liftekben és lépcsőházakban való támadás.

Különösen az elmúlt évben megszapordott a falvakban, kis településeken vagy tanyákon élők sérelmére elkövetett rablás, sokszor álarcosan, a rendszerint idős, magányos sértettek durva bántalmazásával.

- A bűnözők egymás közötti nézeteltéréseinek, leszámolásainak eddig még - legalább is a halálos végüket tekintve - csak külföldi áldozataik voltak, melyeket rendszerint honfitársaik követtek el. Ugyan-

akkor ennek jeleit a hazai bűnözők vonatkozásában is tapasztaltuk. A magyar büntettek ráépültek a szervezett csempész- és üzértevékenységet folytató külföldi ellátókra. Módszereikhez tartozik, hogy az előbb kisebb mennyiségben rendelt árut kifizetik, majd egy nagyobb rendelés átvételénél kirabolják őket. Mivel a károsult is bűncselekményt követett el, a feljelentés sok esetben elmaradt.

b./ A társadalmi tulajdon megkárosítása az elmúlt időszakban szervezettebbé és nehezebben felismerhetővé vált. Az egységesen belül létrejött bűnöző csoportok tevékenységüket konspiráltan, okiratok meghamisításával leplezve fejtik ki. Bűnügyileg különösen érzékeny terület a társadalmi-, a csoport- és a személyi tulajdon érintkezési felülete. A bűncselekményi folyamatot jelentősen megnyújtja és a kárértéket nagymértékben megnöveli a rendelkezésre jogosultak bekapcsolódása a végrehajtásba.

Az egyes vagyon elleni károkozások mind gyakrabban összefonódnak gazdálkodás rendjét sértő visszaélésekkel. Tapasztalat az is, hogy az elkövetők a csoportérdek hangoztatásával igyekeznek elrejteni valódi céljait, a jogellenes egyéni haszonszerzést. A legutóbbi időben megjelentek az új gazdasági formációk keretében történő visszaélések is.

- A szervezett bűnelkövetési formák mellett mind nagyobb figyelmet érdemelnek az úgynevezett "rendkívüli események", melyek elsősorban tüzesetek következtében állnak elő. Az események gyakran járnak együtt társadalmi tulajdonban lévő nagyértékű gépek, épületek, felszerelések, anyagok, termények és termékek megsemmisülésé-

vel. Az ügyek jelentős részében megállapítható a munkafolyamatokra vonatkozó szabályok megszegése, a biztonsági intézkedések elmulasztása, az élet- és vagyonbiztonságot szolgáló előírások figyelmen kívül hagyása.

- A gondatlan bűncselekményeken túl, az 1970-es évek második felében az ország különböző területein megjelentek a szándékos tüzokozások. A cselekmények elsősorban mezőgazdasági termelő szövetkezetekben, állami gazdaságokban, szállodákban okoztak jelentős károkat. Motivumként a harag, a bosszú, a vezetővel szembeni elégedetlenség játszott leginkább szerepet; államellenes vagy politikai célzat gyanúja nem merült fel.

- A társadalmi tulajdont károsító - nem túl nagy számú - rablások többsége változatlanul olyan áruházi és mezőgazdasági terménylopásként indul, amikor a tettenért tolvaj a dolog megtartása érdekében fejt ki erőszakot.

A viszonylag kedvező összkép ellenére, időszakonként az előre kitervelt támadások is megjelennek. Néhány évvel ezelőtt a fővárosban és vidéken is előfordultak posták és pénzüintézetek elleni fegyveres rablások. Minden bizonnyal a tettesek teljeskörű felderítése is hozzájárult ahhoz, hogy az utóbbi időben ilyen jellegű cselekmények nem történtek.

Továbbra is gondot jelentenek ugyanakkor az üzemanyagtöltő állomások kezelői és a pénz-szállítók elleni rablások. Tetteseik cselekményeiket nem ritkán bünszövetségben, fegyver használatával valósítják meg.

II.

A vagyon elleni bűnözés okai - a jogvértéseket társadalmi tömegjelenségként értékelve - rendkívül összetettek. Tapasztalataink szerint társadalmunkon belül visszatérően jelentkeznek és időszakonként erősödnek olyan tényezők, melyek a bűnözés nagyságrendjének emelkedését és veszélyességének fokozódását idézik elő. Emellett változatlanul közrehatnak a korábbi társadalmi rendszer tudati maradványai, melyek a vártnál szivósabban élnek tovább és viszonyaink között keletkező ellentmondások, feszültségek nyomán felélénkülnek. Országunk "nyitottsága" következtében nagyobb a veszélye a szocializmus eszméitől idegen nézetek behatolásának, újszerű bűnelkövetési módok terjedésének. Mindhárom tényező hatásával hosszabb ideig számolnunk kell.

1. Általános bűnözési okként hazánkban is érvényesülnek olyan világjelenségként értékelhető kriminogén tényezők, mint a lakossági mobilitás, az urbanizáció és motorizáció nyomán előállt gyors változások káros mellékhatásai.

2. Meg kell említeni azt is, hogy a társadalom egyes csoportjainak tudati szintje elmarad azoktól a magasszintű követelményektől, melyek a szocialista erkölcsöt kifejező jogszabályokban nyernek megfogalmazást. Általános jelenség az állampolgári fegyelem, a törvénytisztelet lazulása. A jogszabályokat, a hatósági rendelkezéseket tömegmérétekben sértik meg, melyeknek egy része bűncselekmények elkövetésében realizálódik. Terjed az anyagi szemlélet, a harácsolási és nyereszkeskedési vágy. Egyes környezeti csoportok hátrányos anyagi helyzete és kulturális el-

maradottsága újratermelődik, mely jelentős feszültségek forrása.

3. A társadalmi tulajdon kezelői, használói részéről nem érvényesül kellő súllyal a közös vagyonért érzett felelősség. A beruházásokat nem követik mindenkor a vagyonbiztonságot szolgáló intézkedések. A pénz és értékek őrzése, szállítása kellően nem biztonságos.

4. Nem tartjuk kielégítőnek a gyermek- és ifjúságvédelem hatékonyságát, mely teret ad a bűnöző utánpótlásnak. A túlzott mértékű alkoholfogyasztás - mely számos vagyon elleni bűncselekmény motivumaként szerepel - visszaszorításában alapvető fordulatot nem sikerült elérnünk. Az utógondozás jelenlegi gyakorlata mellett változatlanul nagyfokú a bűnisméltlés veszélye. Negatív társadalmi jelenség az erkölcsi szabadosság, a prostitúció; a kábító hatású anyagok élvezete, mely a vagyon elleni bűnözés háttérül szolgál.

5. Kétségtelen, hogy az utóbbi években a gazdaságirányító szervek részéről - a bűn-üldöző hatóságok kezdeményezésére is - több olyan átfogó jellegű intézkedés került kiadásra, melyek a szigorúbb vagyonvédelmi rend kialakítását célozták. Hatására helyenként szűkültek a bűnelkövetés lehetőségei, javult a pénzügyi és számviteli rendszer, a társadalmi tulajdon kezelése, őrzése biztonságosabbá vált.

A tapasztalatok ugyanakkor arra is utalnak, hogy a kezdeti aktív tevékenység - különösen akkor, ha időközben nagyobb szabású bűnügyek nem kerülnek felszínre - lelassul, a másirányú feladatok mellett a társadalmi tulajdon védelme háttérbe szorul.

Az előrelépés ellenére a közös vagyon megóvása még nem vált mindenütt a vezető-irányító munka szerves részévé, mely garantálná a társadalmi szinten jelentkező követelmények folyamatos és hatékony teljesítését.

Időközönként országos méretekben is kialakulnak olyan hibás gyakorlatok, melyek megkönnyítik a bűnözők tevékenységét. Az egyik legkomolyabb gondot jelenti ma is, hogy a páncél- és lemezszekrények kulcsait - főként kereskedelmi egységekben és oktatási intézményekben - nem a szabályoknak megfelelően kezelik, hanem a helyiségekben egyezményes helyre teszik. A bűnözők a gyakorlatot felismerték és betöréseik során tudatosan keresik az elrejtett kulcsot. Határa elszaporodtak az olyan esetek, amikor a kassa kulcsait megtalálták és erőszak alkalmazása nélkül megszerezték az őrzött készpénzt. Az értékelések szerint az összes kasszabetörések egyharmadában ilyen okok játszottak közre a bűncselekmény sikeres végrehajtásában.

6. A rendőri szervek a közbiztonsági szolgálat ellátása és a büntető eljárások tapasztalatai alapján évente mintegy 20-25 ezer esetben írásban keresik meg a vagyon kezeléséért felelős szerveket és tulajdonosokat, javasolva a szükségesnek mutatózó intézkedések megtételét.

- A szignalizációk többsége a társadalmi tulajdon fokozottabb megóvását célozza. A gazdálkodó szervek részéről a megkeresések általában kedvező fogadtatásra találnak, elismerik azok jogosságát és szükségességét. Tredményeként jelentős számú konkrét intézkedés történik a bűnözési alkalmak visszaszorítására.

Meg kell jegyeznünk ugyanakkor, hogy jelenleg is érvényesül még olyan szemlélet, mely a bűncselekményekkel ténylegesen okozott kár nagyságát szembeállítja a biztonsági intézkedések anyagi kihatásával. Ehhez járul, hogy a büntettek tevékenysége az elmúlt időszakban gyorsuló ütemben kvalifikálódott. Tudatosan kutatják azokat a lehetőségeket, melyek bűncselekmények elkövetésére módot nyújtanak. Ilyen körülmények között az egyes gazdálkodó szervezetek még a bűncselekmény kifejlődése előtt öntevékenyebben, tervszerűbben lenne szükséges kutatniok belső mechanizmusukban mutatkozó olyan hiányosságokat, melyek jogsértések veszélyét rejtik magukban. A bűnügyek utólagos elemzése ugyanis visszatérően vet fel a vagyonvédelemben olyan lazaságokat, melyek - nem egy esetben évekig tartó - bűncselekményi folyamatokat tettek lehetővé.

- A személyek javainak fokozott megóvása tekintetében lehetőségeink szűkebb körre korlátozódnak. A rendőri szervek főként a megtörtént bűncselekmények kapcsán igyekeznek a tulajdonosoknak olyan ajánlásokat tenni, melyeknek végrehajtása fokozottabb biztonságot nyújt az állampolgárok értékeinek megóvásában. Kezdeményezések történtek a ma már mind nagyobb értékeket képviselő magánlakások, az ugrásszerűen megszorított hétvégi házak és gépjárművek biztonságának fokozására.

A tapasztalatok azt mutatják, hogy a bűncselekmények emelkedése ellenére sincs a lakosságnak reális veszélyérzete, könnyelműen biznak abban, hogy sérelmükre nem követnek el bűncselekményt és a szükségesnek vélt óvintézkedéseket elmulasztják.

-.-.-

Az elmondottakból is kitűnik, hogy az érintett állami, társadalmi és gazdasági szervek, köztük a bűnüldöző hatóságok javuló színvonalon, nagy volumenű munkát végeztek a vagyonbiztonság fokozásáért. Azt is látnunk kell ugyanakkor, hogy az erőfeszítések még nem bizonyultak elégségesnek a kedvezőtlen folyamatok megállításához és visszafordításához. Eredményeket várunk a megelőző munka társadalmi szintű kibontakozásától, a megelőzés jogi szabályozásától, a felelősségi szintek egyértelmű rögzítésétől. A feladatok végrehajtásában számítani lehet a bűnüldöző hatóságokra, munkamódszereik fejlesztésére, a bűnözőkkel szembeni határozott és következetes fellépésre.